

Del caractèr sintactic de l'evolucion $a > o$

I L'ASPECTE ATIPICIC DE L'EVOLUCION $a > o$

L'evolucion $a > o$ caracteristica de la lenga modèrna a acompanhada l'accentuacion dels pronomes pòstpausats e coneguda una estapa *schwa*.

Que l'evolucion precitada represente pas un canviament fonetic simple e immediat, aquò se daissa deduire del principi de biunivocitat que pesa suls rapòrts entre significants e significats: dins un univèrs linguistic donat, una significacion es foncion d'una basa significanta e d'una sola. En d'autres tèrmes, se, al sen d'una lenga, la forma d'un mot varia d'un usatge a l'autre, una tala variacion jamai concernís pas que de detalhs, d'aspèctes non essencials : de las doás entitats que, concretament, met en causa, una apareis necessàriament coma una version apaurida de l'autra - prevista, inclusa per l'autra. Aquesta darrièira remarca, que justifica doncas lo principi d'unicitat mençonat tot escàs, reven a assimilar tot procèsus d'evolucion fonetica a una « neutralizacion », una confusion - o un amudiment - de fonèmas: reven a veire dins l'evolucion fonetica un fenomèn d'usura - o « d'erosion », per reprene un tèrme consacrat dès lo començament dels estudis diacronics. Òr, lo passatge de a a o participa pas ges d'aquela logica : correspond pas a una apauriment fonologic puèi que, al moment ont interven, la vocala finala de *bato(n)*, *esclarzisso(n)* s'es ja mudada en [u].

Lo problèma pausat per l'evolucion $a > o$ pòt trobar una solucion dins la remarca seguenta : la possibilitat per una unitat linguistica de veire sa forma variar depend de son aptitud a integrar un contèxte. Téner doas formas per equivalentas, es admetre que son, dins totes lors emplecs, intercambiablas, qu'an una e l'autra exactament las meteissas propietats contextualas. A l'invèrs - e aquesta observacion concernís pas tant la linguistica evolutiva coma los simples apròchis sincronics, es en foncion del contèxte qu'una forma se pòt alterar : se coneisson los

fenomèns de fonetica sintactica que pròvan, doncas, que l'identitat d'una unitat linguistica es tributària de la sequéncia l'englobant.

Mas siam mai precisés : lo contèxte, en matèria de lenga, es significant. En d'autres tèrmes, l'ocurréncia d'una unitat linguistica - o de la sequéncia que contribuís a formar - es *in se* significativa. Al torn del signe lingüistic s'organiza, efectivament, l'activitat de paraula : los mots, las frases son l'objècte d'un escambi entre d'èssers capables de jogar, successivament, lo ròtle d'emeter o al contrari de simple interpretèr.

Examinem a aquel propaus los enonciats imperatius. Lor validacion - lor aptitud a descriure un estat de faches - repausa entièrament sus lor interpretacion : s'un enonciat imperatiu capta qualque realitat, es perqu'es pres en carga, activament, per un allocutari, es perque lo que n'es *a priori* lo simple interpretèr deu atanben complir lo procèssus que i es evocat ; en d'autres mots encara, un enonciat imperatiu se daissa concebre sonque dins un movement d'anticipacion, de delegacion a una alteritat responsabla de lo traduire en acte. Or, çò que caracteriza las imperativas per las lengas, es que cap d'element i ven pas representar l'allocutari en question (cf. entre autres los enonciats *Speak !*, *Parle !* de l'anglés o del francés). Aquelas estructuras illustran doncas la libertat de definir una posicion, de supausar un contengut, independentament de tota basa materiala : repetiscam-o, es per l'anticipacion d'una recepcion, d'una *fin*, que se daissan interpretar.

L'omission d'un morfèma designant l'allocutari, son assimilacion a una posicion finala daissada vuèja, tot aquò es patent sonque quand aquela entitat enonciativa a per foncion de casir la sequéncia d'una valor de vertat. Dins los cases ont la vertat de l'enonciat apareis preestablida, ont sa verificacion es sens rapòrt logic amb son interpretacion, l'allocutari se renga del costat de l'enonciator : coma lo que n'es l'autor, es alara presupausat a l'enonciat e i se pòt trobar, objectivament, representat. Los dos exemples ja citats *Speak !*, *Parle !* s'opausan, dins l'òrdre, a *You speak.*, *Tu parles.* o quitament a *I speak.*, *Je parle.*

Mas examinem cadun d'aqueles novèls exemples. Lo segond illustra la possibilitat de representar doblament l'allocutari al sen de l'estructura : per un morfèma autonòm d'un costat (*tu* en l'ocurréncia), un morfèma integrat al vèrb de l'autre (l'*s* finala de *parles*). Per quant als autres tres, e mai semblen pas metre en causa cap de fenomèn de desdoblament, res interditz

pas d'i'n decelar un tanlèu admetre que l'integracion d'un morfèma a un autre - la superposicion de dos morfèmas - es d'a vegadas absoluta. Tanlèu admetre, doncas, que la forma *parle* dins *Je parle*. relèva de la primièira persona, que compòrta un element que, tot en intervenent pas dins sa constitucion concreta, tot en demorant nul, la restaca a l'enonciator. En d'autres mots encara, òm pòt considerar que lo fenomèn d'acòrdi atestat dins *Tu parles*. o es atanben dins *Je parle*. - o *I speak*., *You speak*. - mas non pas dins *Parle !* , *Speak !* . Car es ben una nocion d'acòrdi que mena a definir lo primièr d'aqueles sièis exemples : se *tu* dins *Tu parles*. ocupa la plaça qu'es la siá, es perque designa, perque se confond amb una posicion presupausada ; representa aital un constituent liminar que, per pauc que l'òm restrenja la sequéncia a çò que n'es lo centre; al vèrb, i se pòt trobar duplicat. Totas aquelas reformulacions permeton, òm o aurà comprés, de tractar de las estructuras occitanas *Tu parlas*., *Ieu parli*. : lo pronom i correspond ben a un constituent extèrne, periferic puèi qu'aquestas se daissan reduire a *Parlas*., *Parli*. .

Los bòrds de l'enonciat son ben significants coma i se fasiá allusion pus naut : la constitucion de la sequéncia linguistica - la siá complexificacion - se pòt veire coma un movement de dissociacion relativament a una posicion finala necessàriament daissada vuèja. A un retorn cap a de posicions presupausadas fachas sensiblas almens pel fenomèn de l'acòrdi e correspondent; doncas, tant als protagonistas de l'enonciacion coma a d'èssers totalament exteriors (en mai de l'enonciator e del seu allocutari cal definir, se sap, una tresena persona). Tot aiçò tend a relativizar tota presentacion de principi de la significacion, a minimizar la portada d'aquel arbitrari linguistic qu'après Saussure, avèm mençonat dins las primièiras linhas : es pas absolutament exacte que la lenga precedisca la paraula ; es pas segur que las unitats de significacion, coma per constituir un tesaur, se pòscan recensar prealablament a tot emplec. Demest las dichas unitats, d'unas naisson, o venèm de soslinhar, de l'emplec de las autras, an pas cap pus de propietat que de n'èsser lo contèxte. De mai, d'unas unitats casidas de caracteristicas objectivas, consistentas - casidas d'una valor fonetica - fan jogar dins lor significacion de nocions trobant una primièira justificacion dins lo contèxte de la paraula : la nocion d'agentivitat a l'òbra dins lo semantisme verbal tròba una illustracion immediata dins lo foncionament de las imperativas

Per ne tornar ara, plan concretament, a l'evolucion $a > o$, s'inscriu dins lo quadre sintactic que se ven d'escapolar : visa a donar una extension a çò qu'es en principi simpla posicion, simple

ponch del contèxte. En acordant un caractèr oxitonic a de complèxes de la mena de *dona-la*, los pronomes pòstpausats, de simples frontièiras, venon accentogenèus tan plan coma lo vèrb que i son associats.

Aquel mudament accentual opèra d'un biais progressiu. Demòra dins d'abòrd facultatiu : pòt aital, dins un primièr temps, paréisser non significatiu, implicar pas cap pus de modificacion essenciala del sistèma sintactic. Parièira estipulacion permet de pausar que la lenga a reservat, un temps, lo timbre *schwa* a las sillabas pòstaccentualas : globalament s'entend puèi qu'es perque *dona-la* es en alternància oxitonic e proparoxitonic - perque *schwa* pòt èsser, dins l'estat de lenga en question, eventualament tonic - que se confond pas amb [a]. En d'autres tèrmes, l'òm pòt pas concebre de lenga que reservariá, al sentit estricte, *schwa* a las sillabas pòstaccentualas tot en n'excluent [a] - aquel son apareissent, dins un tal òrdre de conjectura, coma una simpla prononciacion relaxada - una varianta tampada - d'aqueste : la fonetica combinatòria vòl, aquò se sap, que doás vocalas - o doás consonantas - se destrien vertadièrament una de l'autra sonque opausadas dins un meteis contèxte.

E mai siá legitima, la distincion entre *schwa* e [a] n'es pas mens, dins la fasa evolutiva que venèm de definir, superficiala. Depend d'un fenomèn accidental, non sistematic : l'accentuacion oxitonica de *dona-la*. Se d'alhors l'òm pot reconéisser una foncion a la definicion d'un timbre *schwa* dins la fasa evolutiva en question, es ben la de far passar una tala accentuacion per fortuita : dins l'estat de lenga que nos preocupa, *dona-la* compòrta una vocala finala naturalament analisabla coma una version afeblida - atòna - de [a], una vocala finala que mena a far abstraccion, doncas, dels cases ont la sequéncia es pas accentuada sul vèrb. A aquò cal apondre que l'adopcion definitiva del patron oxitonic pels complèxes aici examinats impliquèt l'eliminacion de *schwa* del sistèma fonetic occitan : a *schwa* se deguèt substituir alara un timbre essencialament tonic. Pus precisament, *schwa* se deguèt posteriorizar e labializar en [o], tota altra alteracion implicant efectivament : siá una confusion amb [e] - e doncas la pèrda d'un bon nombre de distincions morfologicas essencialas a la lenga ; siá - e çai pensi, en particular, a un « retorn » al timbre [a] - l'apondi d'un grau d'apertura dins lo sistèma de las vocalas pòstónicas.

Aquesta darrièira remarca repausa sus un doble implicit, a saber : al moment ont *schwa* prenguèt la plaça del correlat posterior e labializat de [e] : 1) una tala plaça èra ja estada

liberada pel passatge de la vocala finala de *bato(n)*, *esclarzisso(n)* a [u] (suposicion ja emesa dins las primièiras linhas del present article) ; 2) lo [u] romanic aviá ja perdut lo seu caractèr posterior : en tèrmes equivalents, la vocala de *dur*, *lum* ja se pronunciava pas pus [u], ipotèsi impausada pel fach que jamai non se confondèt amb la vocala de *lop*, *cort* - que jamai dins l'istòria de la lenga cap de superposicion s'operèt pas entre lo *o* tampat (lo de *lop*, *cort* o de *bato(n)*, *esclarzisso(n)* doncas) e lo *u* legats pel roman.

Òr, aquela dobla conjectura s'intègra perfèctament al dispositiu que se ven de metre en plaça. Rapelem efectivament l'assimetria constitutiva de tot sistèma vocalic : se los traches de polaritat (*anterior* / *posterior*) s'assòcian naturalament a los de labialitat (*retractat* / *arredondit*), una de las doás combinasons resultant d'aquela associacion vei la valor de cadun dels seus tèrmes s'afirmar conjonchament entre l'autra fa jogar un fenomèn de gradacion invèrsa. Se sap que d'ont mai una vocala es anteriora, d'ont mai es retractada ; per contra, d'ont mai es posteriora, d'ont mens arredondida ven. Mejanament arredondidas, las doás varietats d'*o* - dobèrta e tampada - son « faringalas » entre la vocala [u], dont l'arredondiment es maximal, apareis solament « velara » (repreni aici los ponches d'articulacion definites dins Malmberg, « Manuel de phonétique générale », p. 131). A l'acostumat tot lo mens que s'endeven que, del *velum*, bascule dins una region mediana ; en japonés per exemple, la vocala que se pòt religar a [o] sul plan de la labialitat - e que l'òm nòta generalament [u] - es pas vertadièrament assimilabla a aqueste darrièr son en tèrmes de polaritat (una comparason entre japonés e francés farà equivaler l'*u* de *judo*, *Fuji*, *Ozu* al *eu* de *deux* tan plan coma al *ou* de *doux*). Òm pòt doncas conjecturar que la preséncia de *schwa* al sen del sistèma vocalic occitan i implicuèt la centralizacion del [u] romanic : a un moment dins l'istòria de la lenga, la tièira posteriora arredondida se poguèt definir pas pus que per un trach, se poguèt desdoblar per daissar emergir una tièira centrala. Aquò dich, tanlèu *schwa* passar a [o], tanlèu un tal òrdre de correlacion venir indisponible, lo [u] centralizat deguèt contunhar sa progression daus lo davant del cèl de la boca - sa plaça originala essent estada finalament ocupada per çò que conven d'apelar, en la circumstància, l'avatar de l'*o* tampada romanica.

II LAS CONSEQUENCIAS SINTACTICAS DE L'EVOLUCION *a > o*

A REPERCUCIONS GENERALAS DE L'EVOLUCION *a > o*

I avèm fach allusion pus naut, un cambiament sintactic, luènh de se produire en isolat, se pòt totjorn raportar a una dinamica d'ensemble : l'adopcion definitiva d'un esquèma oxitonic pels complèxes de la mena de *dona-la* foguèt pas sens consequéncia sul demai de la sintaxi d'òc.

Un fenomèn versemblablament aparentat a l'evolucion precitada es la pèrda d'especializacion foncionala de las formas liuras dels pronoms personals, la generalizacion de la forma subjècte del pronom personal a totes sos emplecs fòrts. Considerem lo catalan, que representa sus aquel ponch precis un estadi arcaïc de l'occitan - qu'a *Ho compraré jo. e M'ho compraràs a mi.* amb doás formas tonicas pel pronom de primièira persona : o pausem-li, en l'ocurréncia, *O cromparai ieu. , O me cromparàs a ieu. ,* un doblet qu'illustra l'aptitud d'una forma liura autres còps exclusivament subjècte a representar tanplan un complement. Aquesta darrièira propietat remonta ela atanben al moment ont s'acaba l'*scripta* occitana medievals, ont los elèits occitans adòptan lo francés per venir, activament, bilíngües : tala l'accentuacion dels pronoms pòstpausats, se pòt veire coma una manifestacion estructurala - un efècte concret, formal - de la pression que lo francés exerciguèt sus l'occitan a l'epòca ¹. Pression que i escapèt, solide, lo catalan, tan estrangier a la fusion dels pronoms fòrts en un sol paradigma foncional coma a l'eliminacion dels pronoms febles.

Se l'òm tempta, ara, de precisar lo ligam entre las doás evolucions mençonadas çaisús, òm pòt abançar que, dins lo cas d'una lenga coma l'occitan, pas mai de doás formas fòrtas son definiblas per cada pronom : l'alternància *ieu / mé* (*me* accentuat) a pogudas aital recobrir, al cors dels sègles, la distincion *subjècte / complement* puèi la distincion *forma liura / forma conjoncha*.

Mas una tala ipotèsi es pas totalament fondada. Autrament dich, s'es vertat que los dos cambiaments sintactics precedentament examinats se tanjon, ne son pas per aquò equivalents ; es çò que pròva lo niçard, qu'a servada al complèxe *dona-la* la siá accentuacion originala - e doncas a sas doás vocalas pòstaccentualas lor timbre [a] ² - mas qu'a eliminats los pronoms fòrts complements : a la diferéncia del catalan e parièrament als autres parlars d'òc, lo dialècte de Niça a gardats pas que los pronoms fòrts subjèctes en ne generalizant l'usatge.

Un tal constat mena a ne far un autres dos : 1) lo niçard se confòrma a la lenga vièlha o al catalan en matèria de negacion : fa correspondre aquesta a una particula preverbala (comparar *no(n) parla* (niçard, lenga vièlha, catalan) a *parla pas* (lenga modèrna correnta)) ; 2) coma los autres parlars d'òc actuals, lo niçard a innovat relativament a la lenga vièlha - o al catalan - en dissociant, dins la conjugason, acòrdi e infixacion : uèi, en Occitània - mas pas en Catalonha, los paradigmas analògs a *vivi* (o *vive*), *vives* / *visca* an completament suplantats los de la mena de *visc*, *visca* / *vives* (o *vius*) - aquestes illustrant la possibilitat, per un meteiss morfèma, d'exprimir alternativament subjontiu e primièira persona.

L'innovacion que se ven de citar equival, conceptualament, a la fusion dels dos paradigmas de pronoms liures, a la pèrda, per una forma coma *ieu*, d'un estatut foncional particular. Las basas subjontivas apareisson efectivament, d'ausida, destinadas a dintrar dins un contèxte d'acòrdi : se pòdon raportar a una posicion presupausada abans que la natura, la valor personala d'una tala posicion siá quitament precisada. En d'autres mots encara, lo procès que descrivon - la siá verificacion - apareis sul còp sens rapòrt amb lor enonciacion, lor recepcion per un allocutari, un tal propaus renviant a l'aptitud de las formas en question a èsser subordinadas, a descriure un procès dont la vertat depend pas de las simples circumstàncias de lor produccion mas d'un contèxte pus ample, d'un contèxte linguistic.

Aquò dich, arriba que, escapant a un marcatge personal efectiu, pèrdan lor aptitud a definir un contèxte variable ; arriba que, desprovesidas de tota marca d'acòrdi, ne vengan a designar la sola entitat qu'en matèria de lenga o de paraula - de sintaxi, se pòsca absolutament presupausar : lo subjècte d'enonciacion. Aquela aptitud de las basas subjontivas a se mudar en formas de primièira persona es ben comparabla a la possibilitat d'especializar *ieu* en foncion de subjècte. Renvia a una meteissa concepcion abstracha - per dire pas paradoxala - de l'acòrdi, una concepcion fasant residir entièrament aquela relacion dins cadun de sos tèrmes : en reconeissent dins un simple radical una forma acordada, en vesent dins una simple designacion una sorsa d'acòrdi, òm inscriu lo dich fenomèn al nivèl d'analisi pus primitiu, aquel ont las unitats de basa se definisson.

Se l'eliminacion de l'enclisi pòt pas explicar aquela del fenomèn casual dins la formacion dels pronoms liures, es per contra en rapòrt dirècte amb la causida d'una particula pòstverbala per exprimir la negacion. Per tal d'esclarzir aquesta segonda correlacion, la quala met en

causa, doncas, la substitucion de *pas* a *non* en defòra del Comtat de Niça, cal tornar invocar l'idèia qu'accentuats, los pronoms conjonches pòstpausats gausisson d'una extension que ne son sequenon privats : cal admetre que dins un complèxe coma *la dona*, lo pronom es passible de doás analisis divergentas segon que, permutat amb lo vèrb, recep l'accent o non. Aital, quand tal es lo cas, sembla legitim de concludre que la plaça davant lo vèrb li es reservada - aquò a l'exclusion de l'advèrbu negatiu *non*, accentogenèu el tanben : sembla licit de postular - a un nivèl de principi - que la proclisi jamai assòcia pas al vèrb mai d'un tipe d'element accentuable, o encara que negacion e pronoms, per un meteís espaci dialectal, se pòdon disputar l'exclusiva d'un tal rapòrt.

Abans de daissar la comparason entre lo niçard e lo demai del domèni d'òc, cal solide apondre que, e mai siá pas absoluta, e mai lo parlar precitat ne pòrte pas la pròva, la correlacion entre pèrda de l'enclisi e supression del marcage casual de las formas liuras n'es pas mens reala. L'òm pòt pas concebre de sistèma que dispausariá d'aquesta mena de marcatge sens far jogar tanben aquel fenomèn. D'ensemble pronominal comportant, e es çò que disiam totara, doás formas fòrtas complements, una conjoncha, l'autra liura.

Es efectivament possible de reconéisser a una forma fòrta complement dos tipos d'emplecs : d'emplecs preposicionals (veire, en italian (après l'aver opausada a *Io parlo.*), l'estructura *Parli di me.*) ; d'emplecs focalizats (se raportar, totjorn en italian, a *Vedi me.*). Una tala distincion distribucionala es evidentament tota relativa, un pronom fòrt en foncion obliqua podent èsser focalizat : res exclutz pas, *a priori*, que dins *Parli di me.* lo fòcus corresponda al complement. En tèrmes equivalents, un pronom complement pòt èsser explicitament focalizat dins los sols cases ont a un omològ conjonch, *Vedi me.* essent comparable - aquò's un implicit de la nòstra presentacion - a *Mi vedi.*

A aquel propaus, remembrem tanben l'estructura catalana *M'ho compraràs a mi.* ont un pronom regim se tròba doblament exprimit : la primièira occurréncia pronominala dins un tal enonciat es assimilabla a una identificacion de principi de l'enonciator, permet de reconéisser una perifèria a la sequéncia, d'establir un primièr ligam interpretatiu entre lo vèrb e una posicion que, d'un biais quasi reflèxe o automatic, i se pòt presupausar. Per çò qu'es de la segonda occurréncia de pronom, tròba sa justificacion dins lo caractèr exclusiu del procès descrich pel vèrb, dins la dualitat que se jòga al torn d'un tal procès : focalizat, lo beneficiari

evocat dins *M'ho compraràs a mi.* intègra un rapòrt absolutament comparable a lo que definís los referents personals, al fenomèn de presa de paraula que implica, a de graus diferents puèi que i a tres personas, oposicion, exclusivitat. En resumit, se l'enonciator se tròba assimilats a l'encòp a una periferia e a un centre dins l'exemple precitat, es perque lo rapòrt binari qu'a un nivèl elementari lo definís tend a se reproduire sus la scèna ont l'interpretacion l'entraïna, es transpausat sul plan del contengut.

Una tala conclusion renvia ben al nòstre debat sus l'accentuacion dels pronoms complements. S'es vertat que la focalizacion a qualque impacte sus lor realizacion, un tal impacte es, *a priori*, necessàriament d'òrdre accentual : quand an valor de fòcus, los pronoms complements son assimilables als noms de *Legís libres.* , *Crompa carn.* , de noms en principi indefinits mas que, inserits dins lo contèxte qu'òm lor ven de prestar, finisson per pèdre aquel estatut (cf. los encadenaments *Legís libres. Aqueles libres...* , *Crompa carn. Aquela carn...*). En d'autres tèrmes, lo pròpri d'un element identificat pel vèrb es d'èsser apelat, *regit* per aqueste, de li èsser, materialament, comparable - de comportar un accent : dins las estructuras precitadas (que correspondon a un estadi ancian de la lenga e subsistisson pas gaire mai qu'en foissenc, gascon - o catalan), los regims *libres*, *carn* son de noms e mai de simples noms - d'unitats accentualas minimalas - e ofrisson una illustracion incontestabla d'aquel propaus.

Propaus que fa coïncidir, doncas, la nocion de « centre » invocada pus naut al subjècte dels pronoms focalizats amb la de « posicion regida » o encara de « posicion accentuada adjacenta al vèrb ». E aital, en corollari, la de « periferia » mençonada a propaus dels pronoms solament presupausats amb la de « posicion sens autonomia accentuala integrada al vèrb ». Cèrtas, se sap ben plan que presuposicion implica pas necessàriament, per un complement, estatut liminar, inconsisténcia prosodica : se coneisson las estructuras *Legís los libres.* , *Crompa la carn.* Mas aquestas justament altèrnan amb de *Los legís.* , *La crompa.* , una sola nominacion sufisent en principi, dins la cadena discursiva, per l'identificacion d'un referent. Autrament dich, òm pòt veire dins *Legís los libres. / Crompa la carn.* un crosament entre *Legís libres. / Crompa carn.* e *Los legís. / La crompa.* , en regropant doncas d'un costat los concèptes de nom, reccion, focalizacion e de l'autre los de pronom, integracion, presuposicion.

Segon un tal òrdre de vistas, l'accentuacion de pronoms complements presupausats apareis accidentalala, marcada : pòt pas qu'exclure *a priori* la definicion d'omològs focalizats. Cò que de fach rend aquesta possible, es que totes los pronoms se definisson pas dins lo quadre de la complementacion, en relacion amb lo vèrb ; totas las lengas dispausan de pronoms absolutament liures - que confinhan a la foncion de subjècte quand dispausan de pronoms liures - focalizables - amb valor de complement : los *io* o *jo* de l'italian o del catalan son pas mai que los representants d'una tala categoria morfològica. Or, aqueles pronoms absolutament liures pòdon jogar lo ròtle de fòcus, un ròtle que d'alhors contraditz, d'un biais, lor estatut foncional quand es lo d'un subjècte : un subjècte, se sap, representa de preferéncia un agent, dins aquel sentit « precedís l'accion » e es pas regit pel vèrb. En tèrmes pus concrets, tanlèu èsser focalizats, los morfèmas italian o catalan precitats quitan lor posicion canonica per aparéisser après lo vèrb, en posicion regida : *Io parlo* alternà aital amb *Parlo io*. ; per quant al *Ho compraré jo*. ja donat en exemple, pòt èsser considerat derivat de *Jo ho compraré*. Semblabla remarca permetrà de comprene que dins una lenga ont los pronoms conjonches complements son accentuables - ont los pronoms focalizables complements *a priori* mancan, los pronoms totalament liures son, en darrièr recors, aptes a assumir un tal ofici. Va plan d'alhors d'ajustar que, segon aquesta eventualitat, lor cal absolutament èsser redoblats per un pronom conjonch que n'indique la foncion, que garde d'i veire de subjèctes (opausar, en occitan, *Parli ieu. a Me veses ieu.*).

B L'EVOLUCION a > o D'AL SUD AL NORD D'OCCITANIA : DE LA DISPARICION DE L'ENCLISI AL SINCRETISME FLEXIONAL

a) lo manten de l'a estrech davant l'accent : aquò proclitic en lengadocian septentrional

Ne podèm venir ara a las autras diferéncias dialectalas en rapòrt amb l'evolucion *a > o*. Car una tala evolucion aguèt pas exactament la meteissa portada per tot l'espaci ont foguèt efectiva. Avèm pausat pus naut que l'occitan aviá reservat, un temps, lo timbre *schwa* a las sillabas pòstaccentualas. En tèrmes de rigor, aquela fasa evolutiva foguèt pas lo fach d'una introduccion de *schwa* dins lo tipe de sillaba incriminat mas puslèu de son eliminacion dels autres contèxtes accentuals.

Se sap efectivament que l'occitan medieval dispausava de dos *as*, un *a* « larg » (o « plenisonant »), un *a* « estrech » (o semisonant »). Or, se pòt sonque reconéisser [a] (*a*

ordinari) e *schwa* dins aqueles dos timbres - en portant, sus lor genèsi, los esclarziments següents : l'emergéncia d'*a* estrech dins lo sistèma es solidària del fenomèn de l'*n* caduca. *a* estrech es de segur pas res pus al començament qu'una varianta tampada e nasalizada d'*a* larg, en d'autres tèrmes una realizacion de la sequéncia [an]. Es promogut al reng d'entitat autonòma a partir del moment ont sa nasalizacion ven facultativa, apareis totalament segondària - accessòria - fàcia a sa tampadura. Lo *ca* amb *a* estrech de la lenga trobadoenca procedís doncas d'una evolucion *cane* > *can* > *ca(n)*. Tanlèu definit, lo novèl fonèma vei sa distribucion estenduda a totas las posicions inaccentuadas : se substituís a [a] dins *arriba* (los gramaticians de l'epòca parlan d'una oposicion *vas* (preposicion atòna), *vas* (nom) ³) - aquò en conformitat amb la règla de barradura qu'afècta totas las vocalas de granda apertura dins un tal contèxte (cf. las alternàncias *pèl*, *pelar*, *vòl*, *voler*).

Notem que las nòstras ipotèsis concernissent la centralizacion del [u] romanic tròban tota lor versemblança dins aquela descripcion alargada : en realitat plan ancian, un tal procèssus es sens rapòrt dirècte amb la situacion episodica descricha al començament del present trabalh, situacion reservant a *schwa* una distribucion extrèmament limitada per dire pas incertana. Tanlèu aquèrre un estatut accentual precís, tanlèu *-la* definir, d'un biais totalament univòc, de sillabas tonicas, *schwa* - o avèm mai estipulat - deu daissar plaça a [o] : sa preséncia en un tal contèxte se justifica pas pus, es per la desaparicion de l'*a* estrech de *ca*, *pa*, *pla* - de la règla de barradura de l'*a* larg jos l'influéncia d'una *n* latentà - qu'el, *schwa* de vocacion pòstonica, s'es pogut definir.

Tot aquò daissa aparéisser lo caractèr fortuit de l'evolució *a* > *o* dins los parlars qu'an [ko], [po], [plo], [or'ribo], [bos] (*preposicion*) : aqueles parlars - que son los del Sud del Massís Central, an pogut operar un tal cambiament sonque jos una pression exteriora - meridionala o septentrionala (cf. pus bas). En d'autres mots, òm vei pas *a priori* perqué, dins las varietats dialectalas incriminadas, la vocala de *-la* s'es deguda transformar en venent accentuada, aquestas admetent *schwa*, al moment ont s'abandona l'enclisi, dins totas las posicions - avent servat a l'*a* estrech tota sa distribucion.

Car es ben aquí lo primièr partatge que l'evolució *a* > *o* mena a far per l'espaci ont es observabla : dins la partida centrala del domèni d'òc, dins la zòna lengadociana, pas que dos tèrces meridionals contunhan per [ka], [pa], [pla], [ar'ribo], [bas] la tièira de formas

medievalas amb *a* estrech pretonic o tonic citada pus naut. O encara fan alternar lo complèxe [duno'lo] amb [la'duno] - e non pas [lo'duno] coma mai al Nòrd. Pas que dos tèrces dels parlars lengadocians s'autrejan doncas la possibilitat de contunhar d'analizar *-la* coma un enclitic - aquò a un cèrt nivèl d'abstraccion s'entend : a un nivèl mens concret - mens global - qu'aquel ont la negacion se definís, al nivèl ont s'establisson de ligams foncionals al torn del vèrb.

Mas donem totes los esclarziments de principi sus aquela possibilitat abstracha de veire un cas d'enclisi dins [duno'lo]. Quand altèrna amb [la'duno], la modificacion de timbre qu'aquel complèxe n'es lo luòc - l'alteracion que i se pòt observar dins la forma del pronom - autoriza l'idèia que son mòde d'accentuacion es sonque superficial : [a] passa pas a [o] jos l'accent (dins los parlars lengadocians en causa aici, los parelhs *pelaretz / pelar, panet / pan* son pas lo luòc de cap de cambiament de timbre (son prononciats [pela'rets], [pe'la], [pa'net] / [pa])) ; de mai, [a] essent exclus de las sillabas pòstónicas, res non empacha de veire dins lo [o] pòstaccental una realizacion de [a] - o puslèu de la vocala realizada tala davant o jos l'accent. Tot aquò concurrent, en definitiva, a far coïncidir lo [o] tonic de [duno'lo] amb lo [o] atòn del meteis complèxe (o de [la'duno]) d'un costat e, de l'autre, amb lo [a] pretonic d'aqueste darrièr complèxe justament. Los parlars fasent pas jogar cap d'alteracion de timbre dins la permutacion dels pronoms conjonches - los que fan alternar [duno'lo] amb [lo'duno] - apèlan pas per lor part cap d'analisi particulara - [o] i essent representat dins totes los contèxtes accentuals.

Vejam ara a quines fenomèns sintactics precises renvian aqueles postulats de principi. Citem en l'ocurréncia l'usatge extensiu que fan los parlars nòrd-lengadocians del demostratiu *aquò* : *aquò* i pòt assumir lo ròtle de subjècte dins de torns qu'endacòm mai serián exclusivament impersonals, de torns analògs a *aquò put (nòl), aici*. Una altra particularitat nòrd-lengadociana metent dirèctament en causa *aquò* es lo fenomèn d'aferèsi qu'afècta aquel morfèma a l'iniciala absoluta de la sequéncia - un fenomèn pas jamai sistematic, l'exemple precitat alternant amb *quò put (nòl), aici* liurament.

Se pòdon pas que religar las doás particularitats de *aquò* illustradas çaisús. Dins *aquò put (nòl), aici*, lo demostratiu renvia pas a res de preestablit : lo vèrb i descriu un pur efècte, una pura relacion que la causa e la cibla an pas cap pus de propietat que d'èsser una materiala e

l'autra umana. En d'autres tèrmes, dins *aquò put (nòl), aici.*, lo demostratiu neutre participa de la significacion verbala, pas mai. Un emplec qu'òm poirà opausar a lo de *aquò d'aquí m'agrada* - ont *aquò* capta una realitat tangibla, inscricha dins lo mond sensible o dins lo discors. Or, dins aqueste emplec, perque coïncidís amb una entitat presupausada, lo subjècte es destacable del vèrb, pòt èsser regetat *abans* l'enonciat (cf. *aquò d'aquí, m'agrada*). Es pas lo cas dins *aquò put (nòl), aici.* (cf. * *aquò, put (nòl), aici.*). Impossibilitat esperada vista l'interpretacion del dich subjècte. E de tota evidéncia en rapòrt amb l'aptitud d'aqueste a conéisser l'aferèsi : l'aferèsi jòga, en principi, pas que sus de formas apiejadas (cf. en lengadocian *Manja 'na poma. / * ' Na poma tombèt.*). Es aital possible de concludre que dins *(a)quò put (nòl), aici.*, *(a)quò* es « apiejat » sus la posicion de subjècte destacable - una posicion qu'es pas la siá, qu'es pas tan prèp del vèrb coma la siá.

Possibilitat d'aferèsi e non separabilitat del vèrb son pas completament indissociablas dins lo cas que çai nos concernís, lo cas de *aquò* en nòrd-lengadocian. Considerem efectivament l'encadenament *Sortissia pas pus. Aquò li desagradava.* : aqueste, dins la varietat dialectala considerada, es ambigu - lo deïctic i podent referir siá a una situacion averada, siá a una situacion simplament virtuala - evocada mas non assumida. Una tala diferéncia interpretativa tròba un rebat dins l'aptitud variabla de *aquò* a èsser destacat dins aquel exemple. Quand descriu un tipe de situacion puslèu qu'una realitat - quand dona a la proposicion que ne participa lo sentit de *Sortir li desagradava.* puslèu que de *Sortir pas li desagradava.* - lo morfèma en question es pas separable del vèrb, l'encadenament *Sortissia pas pus. Aquò, li desagradava.* gausissent efectivament d'una perfècta univocitat. D'aquela mena de constat, òm se pòt pas, solide, estonar : dins las donadas que i nos venèm de tampar, *aquò* apareis destacable dins los sols cases ont descriu una realitat preestablida, independenta del mond del discors o de la representacion.

Aquò dich, s'endeven qu'un constituent s'intercale entre *aquò* amb valor proposicionala e lo vèrb que n'es lo subjècte : i a ben, alara, separacion entre los dos constituents mas lo primièr garda pas mens totas sas propietats interpretativas - la libertat d'aver una referéncia sonque supausada (cf. l'ambiguïtat dins los parlars lengadocians considerats de *Sortissia pas pus. Aquò, benlèu, li desagradava.*). En tèrmes pus concrets, cal remarcar que, pas mai que dins los cases de dislocacion examinats al precedent paragraf, *aquò* subjècte pòt pas, quand es separat del vèrb per un destacament intèrn, conéisser l'aferèsi (cf. l'egala malformacion de *

Quò, li desagradava. , * *Quò, benlèu, li desagradava.*). Una tala remarca implica pas pr'aquò que lo demostratiu aja dins lo segond cas una referéncia presupausada, que la siá referéncia pòsca pas èsser solament virtuala coma dins l'estructura (*a*)*quò put (nòl), aici.* ont se mòstra inseparable del vèrb (cf. * *aquò, solide, put (nòl), aici.*).

Totas aquelas donadas menan doncas a precisar çò qu'abançàvem totara a propaus de *aquò* subjècte en lengadocian septentrional : destacat, aqueste demòra extèrne a la sequéncia, la precedís e sa referéncia apareis absolutament preestablida. Integrat a la sequéncia, pòt ocupar doás posicions, una autonòma - separabla - del vèrb, l'autra non. Dins lo primièr cas, sa referéncia s'establís independentament d'aqueste darrièr constituent : a pas pr'aquò a coïncidir amb una entitat preexistissent a la presa de paraula, pòt correspondre simplament a una realitat evocada dins un enonciat anterior (segon una tala eventualitat, *aquò* resulta d'una anexion, es un « malhon » d'una cadena discursiva antecedenta). Dins lo segond cas de posicionament mençonat, *aquò* es dirèctament interpretat per rapòrt al vèrb, a pas a èsser comprés - e mai res excluga pas completament un tala possibilitat - relativament al contèxte de l'enonciat.

Semblablas precisions permeton de tractar dels torns de la mena de *aquò's ieu* qu'òm tròba en lengadocian septentrional. Dins aqueles enonciats « presentatius », *aquò* cumula dos dels estatuts que li avèm prestats : a un contengut foncional - representa l'anexion d'un segment de discors antecedent, d'una proposicion (*aquò's ieu* pòt respondre a *qual parla ?*) ; de mai, son interpretacion se pòt pas destriar de la del vèrb, una simpla copula desprovesida de tot contengut dont, d'alhors, es inseparable (cf. * *aquò, benlèu, es ieu*).

b) lo manten de l'a estrech davant l'accent (bis) : combinason de l'acòrdi amb lo temps e del temps amb lo radical dins la forma verbala

Los precedents desenvolòpaments autorizaràn tanben una descripcion dels emplecs de *aquò* subjècte dins los parlars lengadocians non septentrionals. E mai cap l'assòcie pas a *pudir* o a *nòltre* ni mai la reduga pas a la forma *quò*, totes resèrvan pas a aquela entitat foncionala lo meteis tractament : d'unes - la màger part - li permeton d'aver una referéncia sonque virtuala en representant una proposicion ; per contra, en foissenc, *aquò* subjècte es sistematicament destacable e sa referéncia doncas totjorn presupausada. En tèrmes pus concrets, a la diferéncia

dels autres parlars lengadocians, lo foissenc ignòra los torns de la mena de *aquò's ieu* e acòrda una sola lectura a *Sortissia pas pus. Aquò (benlèu) li desagradava.*

L'estatut de *aquò* en foissenc deu èsser religat a una altra particularitat d'aquel parlar : lo fenomèn de reccion dirècta, ja observat a propaus de *Legis libres.* , *Crompa carn.*.

Efectivament, se, en lengadocian, *aquò* subjècte se vei de còps acordar una referéncia sonque supausada, es perque pòt aparéisser coma una simpla expansion de la sequéncia cap a l'esquèrra, es perque l'òm i pòt reconéisser una simpla « anexion d'un segment de cadena antecedent », per reprene los tèrmes de la nòstra presentacion : es al mens çò que fòrçan a admetre totas las varietats non septentrionalas de la zòna lengadociana. Or, una tala possibilitat es condicionada per la preséncia de l'element *de* dins d'estructuras de la mena de *Legis de libres.* , *Crompa de carn.* : aquel element indutz la realizacion del nombre naturalament associat al nom qu'acompanha : implica una pluralizacion del nom nombrable *libre* mas non del nom indenombrable *carn*. En d'autres tèrmes encara, sa preséncia en posicion regida - son caractèr « discret », sa valor segmentala - permet de desdoblar l'analisi d'una tala posicion ; dins los exemples precitats, se pòt considerar que lo regim correspond : siá a un sintagma, una entitat casida d'una informacion de nombre e doncas, en definitiva, d'una referéncia perfèctament identificabla ; siá a un simple nom, una entitat desprovesida d'una tala informacion e solament supausada sul plan de la referéncia.

Los exemples foissencs se prèstan pas, per lor part, a una dobla analisi : lo regim i se daissa pas divisar en una basa nominala « bruta » e una marca de nombre gausissent d'una vertadièira valor segmentala. Autrament dich, en foissenc, la posicion finala d'un enonciat entièrment constituït apareis, al plan referencial, necessàriament presupausada : « anexada » a un enonciat subseqent, es totjorn destacabla - una conclusion que s'impausa pas dins lo cas dels autres dialèctes lengadocians (per una altra analisi dels regims e de la diferéncia dialectala que lor es ligada, cf. II.B.e.).

Mas aqueste segond partatge dialectal ne recòpa un tresen. En foissenc, dins la conjugason, las marcas de temps son sempre dissociablas de las marcas d'acòrdi : a l'imperfach en particular, l'òm a, fàcia a *parlava* o *parlavas*, las formas *parlàvam* e *parlàvatz* - e non pas, coma dins los autres parlars lengadocians *parlàvem*, *parlàvetz* o *parlaviam*, *parlaviatz*. Pus

precisament, se l'òm admet, per l'ensemble dels parlars, las formas de present *parla, parlas, parlam, parlatz*, cal conclure qu'en foissenc, las marcas personalas pòdon cambiar d'estatut accentual mas non de constitucion en se combinant amb una marca de temps ; que dins los autres parlars, temps e persona forman de tots indivisibles : lo lengadocian dispausa pas d'una règla mudant *a* en *e* o *ia*, e es impossible de reconéisser las formas desprovesidas de desinèncià temporalà *parlam, parlatz* dins *parlàvem, parlàvetz* o *parlaviam, parlaviatz*.

Òr, parallèlament a aquel constat, sembla licit de postular qu'un vèrb acordat, ja religat a un subjècte, pòt pas entretenir de relacion dirècta amb un regim. O encara qu'un vèrb pòt regir dirèctament un nom sonque a una condicion : que las marcas personalas que n'es afectat sián perifericas, que se daissen isolar del temps. Un tal postulat ten compte del fach que los fenomèns de reccion e de variacion en temps dependon dirèctament del vèrb (existisson de vèrbs intransitius o de la conjugason « defectiva »). S'apèva egalament sus l'idèia qu'un vèrb s'acòrda en nombre amb son subjècte e qu'en cas de reccion dirècta es el - puslèu qu'una particula, un « article » - qu'atribuís un nombre al regim. En brèu, reven a admetre que çò que consituís la proposicion, es un rapòrt d'exclusion se jogant, al torn del vèrb, entre dos noms.

Aquesta darrièira remarca mena a mençonar l'abséncia d'estructuras impersonalas en foissenc. Se fàcia a las alternàncias ordinàrias del lengadocian *arriba de vesins / arriban de vesins*, aqueste presenta sonque *arriban vesins*, es perque lo vèrb - e aquela propietat li aparten en pròpri, i pluraliza lo subjècte que regís - es perque l'afixacion d'un *s* a *vesin* i es entièrament tributària de l'*n* acabant la forma verbala. Parièrament, se lo foissenc acòrda sistematicament la copula dins los torns presentatius, se sa preferéncia per las estructuras del tipe *soi ieu* es absolutament exclusiva, es perque la dicha copula i es dès lo principi, abans de recebre de marcas d'acòrdi, religada al pronom que regís, es perqu'es implicada, abans d'èsser conjugada en persona, dins un rapòrt de reccion.

Nòstras consideracions sus la singularitat del foissenc dins lo domèni lengadocian nos permetràn d'abordar una altra particularitat flexionala d'aquel dialècte. Al preterit, fàcia a las alternàncias ordinàrias de la mena de *parlèt* (o *parlèc*) / *parlèri, parlères...*, lo foissenc a *parlèc, parlègui, parlègues...* amb una tresena del singular non marcada. Lo fenomèn s'explica tanlèu identificar l'acòrdi a un repòrt daus una posicion precedissent la sequéncia. A un nivèl de principi, al plan referencial, la tresena persona o lo singular representan una

abséncia : abséncia d'estatut personal, non inclusion dins lo mond de la paraula d'un costat, abséncia de nombre, impossibilitat de descompte de l'autre. Or, se l'òm admet que lo foissenc se pòt pas reportar qu'a de posicions plenament referencialas, presupausadas, caldrà conclure a la nullitat d'aquel repòrt dins lo cas de las tresenas personas del singular. Una conclusion s'impausant pas dins lo cas dels autres parlars lengadocians ont coma avèm observat la sequéncia es d'a vegadas raportada a una posicion sonque supausada -una posicion que res - cap de trach - ven pas identificar *a priori*. En resumit, la relacion d'acòrdi se justifica *in se* dins los parlars lengadocians ordinaris : pòt aital semblar efectiva entre que fa pas jugar cap de trach en particular.

L'idèia que los rapòrts intèrns al vèrb pòscan variar segon lo luòc nos convidà a tornar als emplecs de *aquò* caracterizant lo lengadocian septentrional : se pòt efectivament pensar que lo rapòrt entre radical verbal e temps es extrèmament estrech dins aquesta darrièira varietat dialectala.

Mas examinem perqué lo temps, qu'es *a priori* sonque una propietat de la categoria lexicala susdicha, se'n deu finalament destriar. Es en foncion del temps que tala o tala configuracion foncionala organizada al torn del vèrb pòt èsser raportada a una configuracion de meteis òrdre - que la cal considerar coma se verificant amb ela o al contrari sens ela, coma participant del meteis mond o non. A la diferéncia de l'acòrdi, que fa dependre la vertat dels enonciats d'entitats preexistissent a tota presa de paraula - d'entitats personalas, lo temps inscriu la sequéncia linguistica dins un mond de discors, de representacion. Lo proclitic *aquò* a un ròtle comparable : coma avèm mai notat, dins d'unes contèxtes discursius, introduitz una proposicion al sen d'una altra proposicion (la proposicion englobanta se podent averar, en darrièr recors, identica a la proposicion englobada : dins *aquò's ieu*, lo deictic representa una configuracion foncionala antecedenta que sonque una mesa en rapòrt amb l'entitat personala *ieu* permet d'autenticar). O alara, quand, dins d'estructuras de la mena de *aquò put (nòl)*, *aicí* , es interpretat en foncion non d'un contèxe discursiu mas d'una localizacion, dona a la realitat descricha pel vèrb un caractèr dinamic, causal - determina sas condicions de verificacion - sens per *aquò* designar un agent.

L'existéncia d'una categoria coma lo temps - o d'un subjècte coma *aquò* proclitic - mòstra los limits de tota definicion de principi de las sequéncias linguisticas - de tot axiòma relatiu a las

configuracions foncionalas organizadas al torn del vèrb ; e mai l'òm excluga los agents, los subjèctes personals d'aquelas configuracions - e mai l'òm dissòcie de tals subjèctes del linguistic per los regetar del costat de la referéncia, aquestas apareisseràn totjorn inconsistentas, raportablas a un abans que relève pas, el, del referencial. En tèrmes equivalents, en matèria de lenga, i a totjorn libertat de supausar, coma atèstan lo temps - lo fach qu'una descripcion de principi d'un vèrb n'agote pas totas las propietats - e lo proclitic precitat. Aqueste es d'alhors present al sen d'un sistèma - e aquò nos renvia als nòstres propausas anteriors - sonque s'aquel i es afranquit de l'acòrdi : se i pòt e i deu èsser analisat coma acordat entre fa pas jogar cap de trach referencialament identificable.

Una tala independéncia entre temps e acòrdi - un acòrdi efectiu s'entend, implicant de referents autenticos - essent ela meteis postulabla : siá al nivèl ont se constituïsson las sequéncias, coma es lo cas dins la màger part dels parlars lengadocians ; siá a un nivèl absolutament primitiu, aquel ont son definidas las unitats destinadas a formar las sequéncias en question. Tal es lo cas dins las varietats septentrionalas de lengadocian que fan doncas intervenir, al nivèl meteis ont se caracterizan los radicals, la possibilitat del temps - e d'un subjècte *aquò* interpretable per rapòrt als complements que lor son naturalament estacats. Om s'estonarà pas que dins de tals parlars l'aptitud d'un radical verbal a s'expandir en combinason amb lo temps daus l'esquèrra siá reflectada per la fonologia. O pus exactament, qu'en conformitat amb la definicion dins lo lexic de relacions de proclisi, *a* estrech se siá mantengut davant l'accent - que las sillabas preaccentualas ajan, dins los parlars en question, servadas totas lor propietats especificas.

Abans de clavar totes aqueles desenvolòpaments sus *aquò* proclitic en lengadocian, soslinhem que rendon plan naturalament compte de la reparticion de las estructuras *aquò soi ieu, es ieu* dins la zòna impartida a aquel dialècte. Las primièiras son pròprias als parlars - septentrionals - qu'acòrdan un estatut a *aquò* en defòra de tot emplec e doncas de tota relacion d'acòrdi ; las segondas son desconegudas d'aqueles meteisses parlars, la posicion precedissent la copula i podent pas èsser sonque supausada e, a l'encòp, presupausada. L'interpretacion dels torns presentatius compòrta efectivament doás etapas : primièr, la mesa en relacion d'un contengut proposicional antecedent a una expression referenciala ; puèi un « retorn » cap a la proposicion que n'es sortit aquel contengut, una assimilacion a la posicion precedissent la sequéncia, una referenciacion d'aquela posicion. Or, aquela segonda etapa es possible

sonque se la posicion iniciala mesa en causa es pas estada prealablament supausada. En tèrmes mai concrets encara, se deguès presentar dins los parlars nòrd-lengadocians, l'estructura *es ieu* i fariá l'objècte de doás analisis contradictòrias : la copula se daissant pas concebre sens subjècte dins aqueles parlars, òm i deuriá restituir, a l'esquèrra de la forma desprovesida de trach *es*, una entitat desprovesida de referéncia. Analisi desmentida puèi per la presa en compte del pronom *ieu*, per la reconeissença d'una referéncia dins la posicion precedissent la sequéncia., En acordant pas cap d'estatut de principi a la posicion precitada, la màger part dels parlars lengadocians escapan doncas, per lor part, a semblabla contradiccion.

c) enclisi o independéncia entre acòrdi e temps verbals : la vocala desinenciala de batiam, batiatz entre a larg e a estrech

Las ipotèsis desenvolopadas dins la precedenta seccion se resumisson a aquò : en lengadocian, lo temps ocupa una plaça variabla al dintre de la forma verbala ; i pòt èsser independent de l'acòrdi o pas, e mai, segon aquesta darrièira eventualitat, independent del radical o pas. Aquel posicionament variable a d'efèctes sintactics : combinat a l'acòrdi, lo temps contribuís a l'identificacion d'un subjècte non referencial, lo proclitic *aquò* ; liure relativament a aquela entitat morfològica, atribuís - el o l'entitat que compausa amb lo radical lo precedissent - un nombre al regim.

La segonda situacion evocada sembla evidentament propícia a la definicion de rapòrts d'enclisi : se lo vèrb - o l'entitat que forma amb lo temps - a lo poder de marcar en nombre lo regim, es sul vèrb que se cal esperar a trobar los morfèmas blocant un tal marcatge. En d'autres tèrmes, compte tengut de la tièira ja producha *crompa carn / crompa la carn / la crompa*, òm se pòt aprestar a reconéisser dins *crompa-la* un cas d'enclisi. Semblabla reconeissença pòt pas èsser solide immediata : se pòt sonque apevar sus l'alternància vocalica illustrada pel doblat *crompa-la / la crompa*, sus l'alternància [lo] / [la] que definís la primièira occurréncia de pronom, ni pel seu estatut prosodic real, coma pòstonica.

A aquel propaus d'alhors, merita de completar las generalitats emesas al començament del present article sus l'abandon de l'enclisi ; aqueste es pogut èsser, dins d'abòrd, parcial, concernir pas que de complèxes tradicionalament proparoxitònics : lo gascon encara atèsta las alternàncias [ˈprenlo] / [krumpoˈlo]. Lo foissenc presentant per sa part pas que [prenˈlo], [krumpoˈlo] amb lo pronom sistematicament accentuat, se cal demandar, de fach, cossí provar

qu'aquel parlar coneis vertadièrament l'enclisi. Car l'idèia evocada pus naut que [a] pretonic es inapte a se mudar en [o] jos l'accent es sonque de rigor : òm vei pas perqué las alternàncias del tipe [la'pren] / [pren'lo], [la'krumpo] / [krumpo'lo] poirían pas illustrar, elas totas solas, una tala règla. Es de tota faïçon çò que venèm de daïssar entendre a propaus dels parlars lengadocians ordinaris, los que coneisson las alternàncias susdichas mas qu'an *crompa de carn* : a partir del moment ont combinant lo temps a l'acòrdi, dissòcian reccion e marcatge en nombre, abandonan la règla de reanalisi accentuala de [pren'lo], [krumpo'lo] per far dels pronoms pòstpausats d'elements realament autonòms.

La presa en compte del masculin de *-la* lèva tot dobte sus la natura dels pronoms pòstpausats en foissenc. Aquela forma es alternativament *-le* o *'l* (cf. *pren-le / crompa-le // pren-me'l / crompa-me'l*), la primièira essent analisabla coma un produch, un alongament amb *e* « de sosten » de la segonda. En brèu, lo foissenc fa jogar, demest sos pronoms personals pòstpausats, un morfèma assillabic, çò que suffís per rengar aquestes dins la categoria dels enclitics. Dins lo demai del domèni lengadocian, l'omològ de *l(e)* es *lo* que el apareis pas jamai jos una forma reducha en fin de complèxe verbal (*lo* vei qualque còp sa vocala desaparèisser mas pòt pas integrar de complèxes de la mena de *pren-me'l* e *crompa-me'l*).

Una remarca que confirma la nòstra idèia que [pren'lo], [krumpo'lo] son pas pus reanalissats, sul plan prosodic, dins aquela zòna dialectala. A un detalh prèp pr'aquò : lo morfèma *l(e)* es pas pròpri al foissenc mas se tròba dins l'ensemble dels parlars lengadocians diches « meridionals », de parlars que presentan de formas d'imperfach *parlàvem, parlàvetz*, e de paradigmas de preterit *parlèc // parlèri / parlères...*, que coneisson l'emplec proclitic de *aquò* e l'article *de*. De fach, la dificultat que soslèvan semblables usatges s'avanís tanlèu notar lor parentat, en matèria de focalizacion del pronom complement, amb lo foissenc. Fàcia a l'acostumat *me veses ieu*, l'ensemble del grop meridional a l'estructura *me veses a jo* ont la preposicion *a* apareis coma la pròva qu'a un cèrt nivèl d'abstraccion *veses* deu marcar en nombre lo seu complement : *a* exprimis la presuposicion e entampa lo dich marcatge - incompatible amb lo caractèr personal de l'element que regís. Tot aquò doncas nos convida a tornar sus nòstra presentacion del marcatge en nombre jos reccion, sul caractèr doble de l'entitat responsabla d'un tal fenomèn. L'òm pòt efectivament pensar que dins la zòna lengadociana, totes los parlars meridionals - e pas qu'aqueles parlars - fisan una tala responsabilitat al radical. A la condicion pasmens que *via* lo temps aqueste siá pas en contacte

dirècte amb los morfèmas d'acòrdi. En favor d'aquel dispositiu militan las estructuras meridionalas *la vòli atrapà-la* ont de doás ocurréncias inaccentuadas de pronom, una es associada al temps e a l'acòrdi e l'autra apareis sus un infinitiu, una forma verbala non acordabla que n'exprimís, tot en las neutralizant, las propietats « transitivas »⁴.

Es una altra particularitat especifica al grop meridional dins lo domèni lengadocian. Los imperfaches *batiám, batiátz* que se destrian dels *batiam, batiatz* atestats mai al Nòrd. Aquestes representan un « retorn » cap a las formas classicas puslèu que lor contunhacion dirècta. Las formas *parlaviam, parlaviatz* dels dialèctes mai orientals s'explican efectivament per una atraccion de *batiam, batiatz*. Òr, es mai que versemblable qu'una tala atraccion joguèt simplament perque los dos parelhs foguèron un e l'autre reaccentuats. En d'autres tèrmes, *parlaviam, parlaviatz* son los contunhators dirèctes de *parlàvam, parlàvatz* e non pas de *parlavam, parlavatz* ; resultan d'aquel movement de bascula que transformèt *batiám, batiátz* en *batiam, batiatz*. Soslinhem qu'un tal movement deu solide èsser supausat pels parlars ont *batiam, batiatz* acompanhan de formas coma *parlàvem, parlàvetz* : caracterizan efectivament una zòna intermediària entre aquel Orient que ne venèm de tractar e la partida mai meridionala de Lengadòc, ont la reaccentuacion dels ancians *batiám, batiátz*, per èsser reala, n'es pas mens recenta - e tangibla - estant que succediguèt al passatge d'*a* estrech a [o].

Se l'òm s'interròga sus la refeccion « primitiva » - anciana e generala - de las primièiras e segondas personas del plural a l'imperfach, òm pòt pas que pensar a la desaparicion del cas nominal dins lo segond periòde de l'*scripta* medievala : dins las frases *manjavam pa, beviam vi* manlevadas a aquel periòde, *pa* e *vi* son interpretats coma regims non gràcias a qualque informacion casuala mas sonque perque la marca d'acòrdi que los separa del temps o del radical es « invisibla » : inaccentuada, blòca pas lor mesa en relacion amb aquelas entitats. Un tal argument es largament confirmat tanlèu considerar que lo gascon o las lengas de la peninsula iberica - totes usatges ont la desaparicion del cas nominal foguèt extrèmament aboriva - accentuan pas jamai la desinècia personala a l'imperfach⁵.

A aqueste estadi, las formas *batiam, batiatz* dels dialèctes modèrnes semblan problematicas. D'un costat, coma i avèm mai fach allusion, lor alternància amb *batiám, batiátz* dins los autres parlars - o amb *batiá, batiás* dins un meteís paradigma - fòrça a admetre que lor caractèr oxitonic es ancian, que diferentament a *batiám, batiátz* o *batiá, batiás*, son ja

oxitónicas al moment ont l'*a* estrech pòstaccentual se muda en [o] (o, jos l'influència de la palatala precedissent, en *e*). Mas, de l'autre costat, compte tengut de çò que se ven d'expausar, cal considerar que succedisson pas a *batíam*, *batíatz* abans que l'atribucion del nombre jos reccion e l'enclisi sián abandonadas - o encara que l'*a* estrech pòstaccentual conesca los avatars qu'avèm diches.

Es possible d'atenuar la contradiccion en pausant que, ont se tròban actualament las formas *parlàvem*, *parlàvetz*, la refeccion de *batíam*, *batíatz* en *batiam*, *batiatz* implica pas, dins un primièr temps, res de fonamental ; es tota materiala, ligada a aquel « pes » fonetic que caracteriza las desinèncias *-m* o *-tz* fàcia a *-s* (o a *-n*) ; en d'autres tèrmes, se definís vertadièrament tala pas qu'al moment ont, en se dissociant de *parlava*, *parlavas* per s'alinhar sus *parlèssem*, *parlèssetz*, las primièiras e segondas personas del plural de *parlar* a l'imperfach adòptan lor fisionomia actuala : l'abandon de *parlàvam*, *parlàvatz* - la disparicion d'un morfèma d'imperfach *ava* - priva de fonament tota distincion de nivèl dins l'analisi de *batiam*, *batiatz*; tot apròchi tendent a far passar lor mòde d'accentuacion per accidental, a i restituir una marca de temps - *ía*.

Mas, tanlèu se virar daus los parlars qu'an a costat de *batiam*, *batiatz*, lo parelh *parlaviam*, *parlaviatz*, la contradiccion es inevitabla. L'emergéncia d'aquestas doás darrièiras formas s'explica, coma n'avèm facha l'ipotèsi, sonque en foncion de la reaccentuacion que dona luòc a las doás primièiras, un procèssus que confond acòrdi e morfèma d'imperfach. E mai qu'implica abandon de l'enclisi, e eliminacion de l'*a* estrech del sistèma vocalic. Om vei mal cossí, dins una tala situacion, las formas a l'origina de *batiá* / *batiás* / *batiam* / *batiatz*, dont la terminason, indubitablament, comportava un *a* estrech per las unas e un *a* larg per las autras - òm vei mal cossí aquelas formas doncas se son pogudas definir. La sola solucion que se pòsca imaginar davant aquel problèma es de daissar de costat l'idèia que l'oposicion vocalica precitada a desaparegut al meteis moment que l'enclisi. L'idèia, enonciada al començament del present estudi, que l'accentuacion del pronom pòstpausat *-la* es estada acompanhada sul pic d'un passatge de l'*a* estrech a [o].

d) evolucion de -la cap a [la] tonic e independéncia del nombre

Dins una tala perspectiva, va plan d'alargar lo quadre d'observacion e d'examinar las donadas del provençal - ont *parlaviam*, *parlaviatz*, tan plan coma *batiam*, *batiatz*, son d'un usatge

absoludament general. E ont, causa esperada vistes los precedents desenvolòpaments, lo pronom de *pren-la*, *crompa-la* correspond a [la] tonic. Va plan d'admetre doncas que, s'a pas en provençal a èsser explicada en foncion dels pronoms pòstpausats - de lor càmbiament d'estatut accentual, la realizacion [o] de la vocala finala de *crompa*, *dona* o *taula* i es per contra en rapòrt dirècte amb lo tractament del diftong de *doas*, *coa* (o per extension de *pònt*, *fòrt*, *vòs...*). Un tal diftong, que correspond ara dins lo dich dialècte a [wo] (o per dissimilacion a [wa], [we]), èra autres còps descendent ; totjorn tonic, permetiá, amb los diftongs de *liech* e de *nuech*, la definicion d'una vocala neutra, desprovesida de polaritat, de grau d'apertura o de valor labiala, d'una vocala atòna doncas associada a una vocala tonica marcada ela dins totes los domènis que se venon d'enumerar. En d'autres mots encara, lo diftong que lo provençal modèrne presenta dins *doas*, *coa*, *pònt*, *fòrt*, *vòs* comportava autres còps un *schwa*, lo qual se poguèt generalizar a totes las posicions pòsttonicas. E a i evoluir puèi, en conformitat amb lo tractament que li foguèt reservat dins son contèxte principal, cap a [o]. O cap a [a}, òm se rapèla lo fenomèn de dissimilacion mençonat tot escàs. En tot cas pas cap a [e], lo produch de *schwa* dins lo contèxte palatal que *liech* nos a servit a definir : una tala evolucion auria induchas tròpas confusions entre morfèmas, se seriá vista investida d'un caractèr qu'es pas *a priori* lo seu, un caractèr mòrfosintactic. Insistiscam aquí-dessús, contràriament a çò que s'es postulat pel lengadocian, las transformacions qu'a conegudas l'*a* pòsttonic en provençal modèrne se daissan concebre dins una dinamica essencialament fonetica, son aleatòrias e sovent extrèmament localas (esporadicament, en parallèl amb son tractament dins *nuech*, l'*a* pòsttonic es pogut passar a [oe] en provençal).

Sens dintrar dins los detalls, notem qu'aquela mençon de *schwa* en provençal - d'un sistèma diftongal associat a *schwa* - i fornís una explicacion de la centralizacion - de l'anteriorizacion - de l'*u* romanic : l'*a* estrech, dins lo sentit que l'avèm primièr definit dins aquelas paginas, existissiá pas en ancian provençal (lo fenomèn de l'*n* instabla es atestat pas que plan marginalament en occitan oriental, e sonque amb de vocalas de pichòta apertura : jamai non i contribuiguèt a la definicion d'un *a* estrech tonic).

Per ne tornar al caractèr essencialament fonetic de l'evolució de l'*a* pòstaccentual en provençal, la nocion prosodica a l'òbra dins una tala definicion merita d'èsser precisada. En se desgatjant de tota responsabilitat dins l'atribucion d'un nombre al regim, lo vèrb dispensa aqueste d'exprimir, *in se*, aquela categoria : en d'autres tèrmes, se dins las estructures *crompa*

la carn, legis los libres, l'element cargat de rapelar un nombre antecedent se tròba del costat del nom puslèu que non pas del vèrb, se, totalament refractari a l'enclisi, l'element *la* o *los* dels exemples precitats a tot d'un article, d'aquel *de* amb lo qual alara altèrna, la preséncia d'una *s* a la fin de *libres* sembla pas pus, en definitiva, indispensable, lo nombre avent pas a èsser realizat dos còps en posicion regida. S'òm lo religa a la pèrda d'enclisi doncas, lo fach, patent dins la màger part dels parlars lengadocians e en provençal, que lo nom dega pas totjorn - o dega pas ges pus - èsser portaire de marcas de nombre ⁶, aquel fach fòrça a considerar que la categoria lexicala precitada es abans tot destinada a èsser regida : soslinhem-o plan, dins lo sistèma que l'òm ven d'elaborar, lo rapòrt entre los dos constituents de *la carn* o *los libres* es pas definible en defòra d'un contèxte pus ample, se daissa apreendrir pas qu'en relacion amb un vèrb rector.

Tot aquò nos renvia ben a l'evolucion de l'*a* pòstaccental en provençal, al seu caractèr essencialament fonetic. Om sap que d'unas varietats d'aquel dialècte contunhan una tala entitat a l'encòp per [a] e per [o] - dos timbres que repartisson dins la cadena en foncion del fenomèn de proclisi. [a] caracteriza los polisillabs associats a una categoria subsequenta marcada d'un nombre dont son eles meteis desprovesits : los polisillabs de *aquela flor, una bèla flor* son interpretables coma de singulars pas qu'*a posteriori*, un còp produch lo nom *flor* e mes en plaça un nivèl referencial ont lor caractèr non marcat pòt semblar significatiu : lor terminason es doncas [a] dins las varietats dialectalas a l'examen ; ne vira aital tanben de las formas verbalas de *dona-la, crompa-la* que son pas per res dins la valor de singular del pronom associat, que porían tanplan acompanhar un pronom plural. Per contra, dins aquelas meteissas varietats de provençal, la terminason [o] caracteriza los noms apareissent en fin de sintagma, los polissilabs accentogenèus de *aquela vila, una bèla femna*. En conclusion, s'es possible d'abançar que l'evolucion *a > o* foguèt pas dirèctament lligada, dins los parlars en question, a un fenomèn sintactic - a l'accentuacion del pronom pòstpausat *-la*, cal tanben apondre que i concerniguèt un nombre d'unitats limitat, causit segon de critèris relatius, eles, a la sintaxi.

A aqueste estadi, cal senhalar un aspècte extrèmament particular de la règla de manten que s'opausèt a l'evolucion susdicha. Los parlars que venèm de descriure an mantengut [a] dins las formacions adverbialas analògas a *solament*. Causa esperada aici alevat lo fach qu'aquel manten s'es doblat, dins los cases ont *è* o *ò* èran implicats dins la basa adjectivala, de lor

passatge a *e* e *o* - d'una desaccentuacion totala de la dicha basa doncas (illustrada per *belament*, *fortament* entre autres). Un tal fenomèn apèla l'interpretacion seguenta : se los proclitics dels grups *aquela flor*, *una bèla flor* pòdon veire lor estatut flexional - lor valor de singular - confirmat *a posteriori*, es pas lo cas de *sola*, *bela* o *forta* dins los advèrbis precitats, *ment* essent efectivament non referencial. Aquela diferéncia entre las doás tièiras, l'infirmitat dins la segonda d'un estatut de principi del proclitic, es exprimit al nivèl accentual : l'impossibilitat d'atribuir, en darrièira analisi, una referéncia a *sola*, *bela* o *forta* se tradutz per una « neutralizacion », una barradura sistematica de lors timbres accentogenès. Per tal de donar tota sa versemblança al nòstre propaus, de mostrar que las doás evolucions observablas dins *belament*, *fortament* foguèron ben solidàrias una de l'autra, conven de soslinhar que las basas adjectivalas dels advèrbis en *ment* perdèron lor autonomia sintactica - e referenciala - al moment ont se definiguèt la règla de manten susdicha - ont, dins mai contèxtes doncas, s'efectuèt lo passatge de *a* a *o* : normalas dins la lenga medievals, las coordinacions de la mena de *bèla e suaument* son, dins l'usatge modèrne, absolutament exclusas.

Del caractèr general de las realizacions [sula'men], [bela'men], [furta'men] dins l'Est occitan, se pòt inferir que la règla de manten de [a] dins los sintagmas ordinaris - los complexès non lexicalizats - aguèt autres còps una difusion plan mai larga que la que la caracteriza uèi. E qu'aital poguèt coexistir, al dintre d'un meteís usatge, amb una règla associant *-la* accentuable a *schwa* : lo lengadocian, dont la principala originalitat fàcia al provençal es d'acordar, coma s'es supausat pus naut, la forma [lo] al pronom pòstverbal *-la*, lo lengadocian doncas presenta, dins tota sa partida orientala, [sula'men], [bela'men], [furta'men] puslèu que non pas [sulo'men], [bèlo'men], [forto'men]. A aquela remarca ne cal apondre plan segur una altra ; diferentament del lengadocian del Sud e de l'Oèst, e parièrament a lo del Nòrd, los parlars del Lengadòc oriental an servat l'*a* estrech tonic legat per la lenga medievals : li an pas totjorn substituït *a* larg en tot cas (de fach, lo manten del caractèr « estrech » de *a* tonic - lo passatge de *a* tonics a [o] - es general en Lengadòc oriental pas que dins la zòna montanhòla ; es esporadic prèp del litoral ont concernís principalament la forma d'auxiliari *a* (sus la valor fonetica d'aquela forma dins la lenga vièlha, cf. *infra*). Autrament dich, çò que permetèt l'exportacion cap a Lengadòc d'una règla preferissent *a* larg a *a* estrech pels polisillabs de *aquela flor*, *una bèla flor*, *dona-la*, *crompa-la*, *sola / ment*, *bela / ment*, *forta / ment* - d'una règla determinant una dependéncia materiala per rapòrt a una entitat subsequenta

marcada - en principi - en nombre, foguèt lo fach que l'*a* estrech de *-la* i se definissí pas pertot per un estatut accentual variable, que *-la* i representava pas pertot un enclitic.

Per çò qu'es ara de l'abandon quasi general en Lengadòc de la règla de preferéncia citada çaisús - de la disparicion, en particular, de l'alternància instanciada dins *aquela vila, una bèla femna*, foguèt ligada a dos fenomèns d'interferéncia successius : jos l'influéncia dels parlars occidentals, *a* estrech tornèt èsser lo sol timbre pòstaccentual regular - la formacion d'advèrbis en *ment* representant en la matèria un cas marcat, ocasionant pas lo restabliment de l'*a* estrech ; dins la zòna limitròfa dels parlars provençals realizant *aquela vila, una bèla femna* amb la tièira pòstaccentuala [a...(a)...o], de parlars ont - òm o pòt constatar - l'*a* larg predominava après l'accent, es al profièch d'*a* larg que desapareguèt l'alternància de timbre pròpria a de talas estructuras.

Podèm tornar ara a çò qu'es estat lo pretèxe del precedent *ex cursus*, çò que nos a menat a caracterizar lo provençal fàcia al lengadocian : l'aparicion de las formas *parlaviam, parlaviatz* dins aqueste darrièr dialècte. Lo problèma que pausan demòra entièr : s'en provençal lo timbre de lor vocala tonica - o de la de *batiam, batiatz* dont son una còpia - se pòt explicar per un simple desplaçament d'accent, se, dins un estat del provençal fasent de *schwa* un element diftongal mai que mai, lo passatge de *batiam, batiatz* a *batiam, batiatz* - l'abandon de la diftongason dins las doás primièiras formas - pòt èsser analisat coma un restabliment de [a], los parlars lengadocians orientals qu'an *parlaviam, parlaviatz* - los de la zòna montanhòla - sèrvan a l'*a* estrech, abans de lo remplaçar per [o] o [e], tota sa distribucion, l'admeton en tot cas en posicion tonica : òm vei mal que permetèt de reïntroduire *a* larg dins las formas d'imperfach reaccentuadas, cossí se justifican las oposicions [ba'tjas] / [ba'tjos] (o [ba'tjes]) (*batiatz, batiás*) observablas uèi.

Sonque l'idèia d'un canviament analogic - d'un alinhament de *batiam, batiatz, parlaviam, parlaviatz* sus *parlam, parlatz* - pòt portar una resposta a aquela mena d'interrogacion. Apareis efectivament que : 1) se coma los parlars lengadocians septentrionals, los usatges aici examinats an pogut mantèner *a* estrech en posicion tonica, se son pas mens destriats d'aquestes en reintrodusent [a] en posicion pretonica (dins *arriba* doncas) : per çò que tòca *a*, an doncas substituït, a la biparticion tradicionala *tonic / atòn*, una biparticion *pretonic / final* (*tonic o pòstonic*) : 2) coma pertot dins l'Occitània orientala, los usatges que çai nos

preocupan fan jugar las constrenchas relevadas a propaus dels adjectius de *solament*, *belament*, *fortament* sus de basas vertadièirament abstrachas - sens cap de realitat sintactica - las de *parlament*, *soslevament*, *lotjament* : de talas basas son efectivament pronunciadas amb un [a] final e compòrtan una vocala accentogenèa « neutralizada ». D'aqueles dos arguments, e del fach qu'alongada o non dels morfèmas temporals *i-* e *av-*, la terminason *-am*, *-atz* desenvolopada pels parlars orientals es combinabla amb una basa verbala quina que ne siá la natura, lo « grop », se pòt conclure que sa definicion resultèt d'una projeccion del fenomèn de proclisi al dintre de l'unitat sintactica minimala, la proclisi representant efectivament un rapòrt - assimetric - entre un element esquèrre dependent e un element drech independent.

Los precedents desenvolòpaments convidan a reconsiderar las donadas del niçard en matèria de marcatge en nombre e de pòstposicion dels pronomes. Aquestas semblan contradire nòstras conclusions sul provençal o sul lengadocian : lo niçard coneis l'enclisi mas met en jòc un sistèma d'articles pro comparable a lo del provençal. La dificultat se resòlv tanlèu metre en evidéncia de contrastes analògs a *castèu* (=) *castelan*, *Amèrica* (=) *amèrican* (niçard) / *castell* (=) *castellà*, *Amèrica* (=) *americà* (catalan) : aquestes pròvan que dins una varietat linguistica de la mena del niçard - mas non del catalan, un element de significacion pòt veire son estatut accentual variar sens que son identitat ne siá compromesa - es susceptible d'adoptar un caractèr pòstaccentual d'un biais purament conjontural.

e) evolucion de -la cap a [lâ] tonic : de l'independéncia del nombre a « l'absorcion » dels radicals

Son mai dialèctes que lo provençal ont la vocala finala de *crompa*, *dona* o *taula* se daissa pas immediatament assimilar a l'*a* estrech de la lenga medievala. Dins los parlars del Nòrd del Massís Central, una tala vocala correspond non pas tant al [o] de *pan*, *man*, *gran* coma a la vocala de timbre « incèrt », « intermediària entre [a] e [o] » del pronom pòstpausat de *pren-la*, *crompa-la*, *dona-la*. Los dos descriptius que donam d'aqueste segond fonèma son represes a la « Grammaire Limousine » de Camille Chabaneau ; se parla tanben « d'*a* velarizat », (cf. « La Langue Occitane » de Pèire Bèc), una nocion que renvia - non pas a l'*a* maximalament dobèrt del francés (ara desuèt) *pâte* o de l'anglés *dark* - mas puslèu a la vocala de mejana apertura caracterizant l'accent « chti » o quebequés en francés (dins *C'est là*. per exemple) o encara los mots *club*, *mother*, *country* en anglés d'America : lo fonèma en question çai serà notat [â].

La distincion que se ven d'operar es pas generala. Pus precisament, coma los parlars nòrd-occitans precitats admeton pas, après l'accent, qu'una vocala posteriora de mejana apertura, aquesta se daissa identificar *a priori* siá al [o], siá al [â] tonics. Una vocala se relaxa dins un contèxte pòstaccentual, tend a veire sas caracteristicas en matèria de labialitat neutralizadas : malgrat son grau d'arredondiment nul o quasi-nul, res non s'opausa a reconéisser dins lo timbre pòstonic dels *crompa*, *dona* o *taula* nòrd-occitans un [o] puslèu qu'una vocala - atípica (cf. *supra*) - combinant los traches [+ posterior], [- arredondit]. En d'autres tèrmes encara, doás concepcions se fan concurréncia dins los estudis nòrd-occitans : pel meteís parlar, segon l'autor, lo fonèma final de *crompa*, *dona* o *taula* se pòt veire reservar una transcripcion se passant de tota justificacion altra que fonetica ([o] doncas) o apelant, al contrari, de comentaris d'òrdre mòrfosintactic ([â]).

Es ben l'actitud qu'avèm adoptada aici. Una actitud que reven doncas a reconéisser dins lo pronom pòstpausat *-la* del nòrd-occitan una forma « reaccentuada », a admetre que *-la* es pogut èsser promogut, al cors de l'istòria del dialècte, en posicion tonica tot en gardant una vocala tipicament atòna.

Per tal de fondar aquel ponch de vista, conven de completar la nòstra caracterizacion dels dos *as* de la lenga anciana, de ne precisar la reparticion. L'*a* estrech i es aparegut, o avèm vist, en conjoncion amb una *n* instabla : l'òm pòt ara ajustar qu'*a* estrech s'es pogut substituir a *a* larg dins totes los contèxtes ont aquete èra seguit d'una consonanta nasala - caduca o pas doncas : dins los parlars modèrnes, se tròban pas solament *can*, *pan*, *man*, *gran* amb un [o] tonic mas tanben *an*, *fam*, *montanha*. *a* estrech a pogut egalament concurrénciar *a* larg dins de formas tipicament verbalas : los parlars que fan jogar un [o] tonic dins los noms precitats atèstan las alternàncias [o] / [as] (*a* / *as*), [fo] / [fas] (*fa* / *fas*), [bo] / [bas] (*va* / *vas*) dins la conjugason.

Las donadas del nòrd-occitan se daissaràn pas tractar s'òm precisa pas tanpauc que las formas [po], [mo], [gro] que li avèm atribuïdas totara i representan de singulars : los plurals *pans*, *mans*, *grans* son efectivament prononciats, en nòrd-occitan, [pa], [ma], [gra]. Las alternàncias relativas a l'acòrdi verbal examinadas al precedent paragraf se son doncas transportadas, dins las varietats d'occitan mai septentrionalas, dins lo sistèma de pluralizacion del nom. Un tal

transfèrt a supausats, en tot primièr luòc, l'eliminacion de l'*a* estrech tonic de las basas *an*, *fam*, *montanha* - e dels plurals *pa(n)s*, *ma(n)s*, *gra(n)s* - lo retorn d'aquel *a* daus un timbre dobèrt. L'aparicion de l'*a* estrech s'es aital poguda limitar, tant dins las formas nominalas coma verbalas, a la posicion finala : tant dins aquelas coma dins aquestas, l'*a* estrech, en alternant amb l'*a* larg, es pogut èsser investit d'una valor flexionala, valer per una « non marca » en l'ocurréncia, atestar una abséncia de marcatge.

Mejançant l'accentuacion dels pronomes pòstpausats *-la*, *-las*, las oposicions vocalicas pròprias als parelhs *pa(n) / pa(n)s*, *ma(n) / ma(n)s*, *gra(n) / gra(n)s* an agut puèi tot léser per s'espandir al sistèma dels noms ordinaris, per exprimir lo nombre dins *filha / filhas*, *pera / peras*, *poma / pomas*. L'*a* larg apareissent pas enlòc pus, dins la lenga anciana, qu'en posicion tonica, una tala extension valguèt als noms femenins precitats de desenvolopar un accent segondari, d'èsser accentuats a l'encòp sul radical e sus la terminason. En tèrmes pus exactes, conduguèt a dissociar l'o posicion *a* larg / *a* estrech de las autras oposicions vocalicas « segondàrias » - neutralizablas, a situar aquela dins un quadre englobant lo que tradicionalament li èra estat impartit : diferentament de l'o posicion *o* larg / *o* estrech - qu'a pas quitat en nòrd-occitan d'èsser definibla en foncion dels concèptes de radical e de derivacion (cf. la tièira [portã] (*pòrta*) / [porta] (*pòrtas*) // [purtaw] (*portau*)), l'o posicion *a* larg / *a* estrech finiguèt per concernir, dins la varietat d'occitan examinada, una entitat inclusent tanben lo nombre ; se, coma avèm daissat entendre tot escàs, los parelhs *filha / filhas*, *pera / peras*, *poma / pomas* i correspondon ben, ara, a [fijã] / [fija], [perã] / [pera], [pumã] / [puma], los dobles *chabra / chabras*, *palha / palhas*, *pasta / pastas* son actualament realizats, per lor part, [tsabrã] / [tsãbra], [pajã] / [pãja], [patã] / [pãta].

Senhalem que, tanlèu lo sistèma accentual tradicional se desdoblar, tanlèu lo nombre venir accentogenèu dins las formas de nom, los singulars *pan*, *man*, *gran* amb *a* estrech foguèron eliminats al profièch de [po], [mo], [gro]. Dins las alternàncias femeninas de la mena de *chabra / chabras*, *palha / palhas*, *pasta / pastas*, l'expression del nombre foguèt efectivament, dès aquel moment, dobla : foguèt lo fach de doás alternàncias de timbre, una pròpria a la terminason, l'autra al radical. En d'autres tèrmes encara, l'associacion d'un timbre « estrech » a un *a* accentuable dins lo nom poguèt apréisser, dins lo novèl sistèma, coma una simpla expression del plural. La vocala de *pan*, *man*, *gran* se deguèt doncas labializar e posteriorizar per rejónger [o], un timbre neutre per quant a l'expression del nombre (a l'exemple ja citat

[portã] / [porta], es possible d'ajustar [nosã] / [nosa] (*nòça / nòças*), [kotã] / [kota] (*còsta / còstas*). Evolucion qu'aguèt un efècte sus l'*a* estrech atòn, que n'impliquèt la posteriorizacion mas non pas la labializacion : en brèu, que li gardèt son identitat, essenciala per tot lo sistèma.

E qu'afectèt doncas lo pronom pòstpausat singular *-la*. Es efectivament extrèmament versemblable que vist lo seu timbre, aqueste poguèt gardar un estat accentual variable, demorar atòn pro bèl briu (se rengar del costat del pronom dins *est-ce* o *puis-je* mas non pas dins *prends-les* en francés modèrne), sens qu'aquò aja d'alhors qualque incidéncia sus la sintaxi del dialècte : es clar que dins un usatge ont lo nombre es tan proeminent coma lo radical al sen d'una forma nominala, ont los radicals nominals vèrian en foncion del nombre (òm a l'esperit las alternàncias [tsabr-] / [tsãbr-], [gro-] / [gra-]), aquesta categoria jamai es pas atribuïda jos reccion. Mas, abans de desenvolopar aquel ponch, soslinhem que totes los nòstres propausas concorron ben a assimilar la vocala finala de *crompa*, *dona* o *taula* en nòrd-occitan a la vocala de [lã] puslèu que non pas a la de [po], [mo], [gro] - contunhairitz dirècta de l'*a* estrech « primitiu ». Senhalem tanben que s'autorizan del fach, raportat per Chabaneau, que las formas *po*, *mo*, *gro* son extrèmament aborivas dins l'*scripta* medievals lemosina, que remontan al sègle XIV entre las formas de la mena de *taulo*, *taule* signan, elas, la fin d'una tala *scripta*.

Venèm d'admetre qu'en nòrd-occitan, los radicals nominals son assubjectits al nombre, « absorbits » pel nombre se poiriá dire. Or, lo tipe de donadas que nos a menat a un tal ponch de vista se verifica egalament dels vèrbs dins aquela varietat linguistica : lo radical de *parlar* per exemple i pòt pas recebre una representacion de principi (cf. las alternàncias [parlã] / [pãrla] (*parla / parlas*)). Om pòt cèrtas propausar dins aquel ròtle la sequéncia fonologica [parl-], en considerant doncas que [pãrl-} n'es sonque una varianta desaccentuada. En adoptant una tala demarcha pr'aquò, òm exclús [ã] de l'inventari de las formas de basa de la dicha varietat, del seu lexic : òm ne fa una simpla varietat desaccentuada - relaxada - de [a] - analisi de la valor tota relativa puèi que [ã] altèrna amb [a], jos l'accent, dins de complèxes de la mena de *pren-la*, *pren-las*. Tot aiçò reven a admetre qu'es a la rigor impossible d'inventariar los radicals verbals del nòrd-occitan, de ne dreïçar una lista sens lor supausar, dins lo meteis temps, un contèxte. O encara que dins aquela varietat dialectala, tot coma los radicals nominals o son del nombre, los radicals verbals son indissociables del temps. Car es ben lo temps que permet de raportar lo vèrb a un contèxte. Contèxte discursiu anterior coma i

s'es fach mai allusion : o avenir coma es lo cas dins los enonciats imperatius. Totes aqueles propausas engatjan a reconéisser dins lo temps una entitat abstracha, correspondent pas necessàriament a una marca objectiva - e definibla coma un mòde per pauc que consistisca pas en un repòrt cap a un contèxte efectiu. E mai a li subordonar l'acòrdi : una forma coma *parla* en occitan se daissa analizar coma acordada o non segon la valor temporal, modala qu'òm li prèsta : a l'indicatiu present, es portaira de morfèmas d'acòrdi nuls ; a l'imperatiu, es tot simplament non marcada.

Los precedents postulats nos permetràn d'abordar l'originalitat dels fenomèns d'acòrdi en nòrd-occitan. Aquestes jamai pòdon pas estar, efectivament, d'una basa objectiva. Dins las estructuras sud-occitanas *soi ieu* (o *(a)quò soi ieu*), *arriban de vesins* (o *arriban vesins*), l'acòrdi anticipa sus l'identificacion d'un referent : un referent identificat en tèrmes de persona (e gràcias a un pronom) dins lo primièr cas ; un referent identificat gràcias al nombre (e a una nominacion) dins lo segond. Or, aquela mena d'anticipacion s'obsèrva pas en nòrd-occitan qu'a sonque *qu'es ieu*, *arriba de vesins*. L'incapacitat del nòrd-occitan a se passar del proclitic *quò* - a raportar una forma verbala acordada a una posicion solament supausada e a aver aital *es ieu*, *Sortissia pas pus*. *Li agradava pas*. - resulta d'una meteissa necessitat a far de las desinèncias personalas d'elements vertadièrament « eiretats »

Totas aquelas donadas s'explican doncas s'òm admet que lo temps predomina al sen de la forma verbala dins lo domèni linguistic examinat, aquesta i se vesent impausar d'ausida - ela e los morfèmas personals qu'es destinada a aculhir - una valor relacionala. Notem al passatge que lo caractèr dependent d'aqueles morfèmas es decelable dins la fisionomia meteis del complèxe verbal illustrat per *qu'es ieu*. Contràriament a çò que s'obsèrva mai al Sud, ont la copula - la desinènciala personala que li es associada - parteja exactament lo contèxte de la categoria motivant en principi l'acòrdi (dins *(a)quò's ieu*, lo site accentual definit per *(a)quò* es tanben lo de *(e)s*), lo proclitic elidit de *qu'es* en nòrd-occitan es pas pus identificable sul plan accentual : la copula apareis aital totalament disjoncha de la posicion originala - de la posicion supausada - del dich proclitic.

Mas totes aqueles desenvolòpaments menan solide a mençonar la possibilitat d'adjónger liurament - sens qu'aquestes recépien necessàriament l'interpretacion tipica dels elements destacats - de pronoms personals subjèctes a la sequéncia. E a revisar tanben çò qu'avèm

abançat en II.B.b. sus la possibilitat « d'anexar » la fin d'una sequéncia antecedenta. Se efectivament malgrat lor estatut plenament referencial - lor estatut de referents, los pronoms personals son liurament integrables a l'enonciat dins los parlars nòrd-occitans, es qu'aqueste jamai non i intègra de posicions realament referencialas, es que los dites pronoms son pas jamai integrats, dins los dites parlars, que dins de posicions neutralizant lor valor de principi. En d'autres tèrmes encara, es licit de pensar qu'en nòrd-occitan las posicions nominalas son inaptas a se qualificar, *a posteriori*, coma de referents - aquò perque lo nombre i predomina. Un tal ponch de vista romp amb los tèrmes de nòstra comparason entre lo foissenc e los autres parlars lengadocians : çò que destria aquel d'aquestes, es qu'un regim es susceptible d'i correspondre a un simple nom, es qu'un radical nominal, quitament dins un contèxte de reccion e d'atribucion del nombre, i demòra accessible per una sequéncia subsequenta. En d'autres tèrmes encara, son los radicals nominalas que son referencials - e non pas las entitats complèxas que concorron a formar amb l'element *de* o una marca de nombre accentuabla - d'entitats ont es doncas solament actualizada - reduplicada - una propietat lor apartenent de drech.

A de talas especulacions, se pòdon portar per pròva los faches següents : 1) lo nominal *queste* del nòrd-occitan, dont la valor referenciala, fondada sus un rapòrt binari, es comparabla a la d'un pronom personal, forma pas jamai que d'expressions invariablas en nombre (d'expressions temporalas de la mena de *queste matin, questa setmana, questes jorns*) ; 2) los dites pronoms personals - o los referents que designan - pòdon èsser presupausats a l'enonciat en nòrd-occitan - i an pas a èsser exprimits - perque son analisables coma comportant de marcas de persona aitant coma de nombre : en d'autres tèrmes, lo marcatge del vèrb en persona i sembla pas forçadament subordinat al seu marcatge en nombre - çò qu'es pas lo cas en francés modèrne (opausar los paradigmas *bat-e / bat-es / bat-èm / bat-ètz / bat-on* a [ba] // [bat] / [bat-ô] / [bat-e]).

Cercarem pas de formular melhor los dos arguments que precedisson. Ni de determinar cossí lo sincretisme pròpri a la flexion nominala en nòrd-occitan, francés e dins las lengas germanicas se tang de la pèrda d'autonomia de las marcas d'acòrdi dins la flexion verbala - de lor subordinacion als morfèmas de temps o de lor dissociacion relativament al radical (la familha linguistica precitada dispausa pas de « grops » verbals comparables a los de las lengas romanicas). Tendrem pr'aquò per segur al cap d'aquel estudi qu'Occitània es un

« recorregut » de l'Euròpa mediterranea - del mond iberic en particular - fins a l'Euròpa septentrionala. Un propaus que seriá pogut venir confirmar - e nos cal ara senhalar una tala omission - un examèn dels parlars ont l'*a* pòstonic de la lenga medievals evoluís pas cap a [o], mas se neutraliza amb *e* per millhor assegurar lo manten de l'enclisi (çai me referissi al gascon maritim)⁷.

NÒTAS

1 Lo francés modèrne presenta pr'aquò *Je l'achèterai moi.*, *Tu me l'achèteras à moi.*, ont se tròba generalizada una forma liura autres còps complement.

Sul caractèr enclitic dels pronoms pòstpausats en ancian occitan, cf. « The Syntax of Medieval Occitan », de Frede Jensen.

2 Al mens a la segonda d'entre elas : lo niçard neutraliza efectivament lo [a] pòstonic intèrne amb [e] (alinha *dona-la* sul complèxe, proparoxitonic el tanben, *bate-la*).

3 Lo fach m'es estat raportat per Xavier Lamuela.

4 Renat Juriè me confirma que lo segond pronom d'aquela estructura - que l'òm tròba citada dins la « Gramatica Occitana » de Loís Alibèrt - es ben un enclitic (transformi doncas la sequéncia grafica *atrapar-la* de la Gramatica en *atrapà-la*, pus explicita d'un tal ponch de vista).

5 Un tal propaus rend problematicas totes los cases ont una desinècia d'acòrdi se tròba accentuada (aquell de *parlam*, *parlatz* en particular). Mena a considerar que dins un sistèma lingüistic sens cas nominal, un regim pòt eiretar d'un nombre a la sola condicion d'èsser pas separat del radical verbal per mai d'una posicion accentuable (las terminasons de *manjàvam*, *manjàvatz* compòrtan doás categorias accentuables de drech mas dont una es en realitat desaccentuada - analisi non transpausable al cas de *manjàvem*, *manjàvetz* dont la terminason es dins los faches insecabla).

6 Se sap efectivament qu'en acòrdi amb las règlas dichas « de fonetica sintactica », l'*s* finala dels noms pòt tombar en Lengadòc. Una situacion fàcia a la quala los parlars lengadocians meridionals - que coneisson l'enclisi e acòrdan un ròtle limitat a l'article - an poguts desenvolopar de plurals nominals en *-is*.

7 Lo present estudi poiriá donar luòc a un debat sus la nòrma. Met efectivament en evidéncia una paradòxa : demest totes las varietats dialectalas atestant l'evolució *a > o*, son estadas causidas per referéncia las ont aquesta recobris pas cap pus de procèssus identificable uèi. Son pas referencialas las formas *parlàvam*, *partàvatz*, ni mai l'article pronom *-l(e)* que permeton de raportar l'alternància vocalica observabla en *la pren / pren-la* a un fenomèn d'enclisi ; son pas referencialas tanpau las formas *fortament*, *belament* qu'a l'invers l'identifican a un fenomèn de proclisi. En brèu, se son poguts prene per referéncia de parlars *a*

priori neutres per quant a l'interpretacion a portar a l'alternància [a] / [o] - e pels quals doncas l'usatge de la grafia classica es totalament arbitrari. Arbitrari mas pas mens necessari a la definicion d'un espaci occitan.

REFERÉNCIAS BIBLIOGRAFICAS

- ALIBERT, L. (1976), *Gramatica occitana (segon los parlars lengadocians)*, Montpelhièr : CEO
- BEC P. (1970), *Manuel pratique de philologie romane*, Tòms I e II, Paris : A. & J. Picard
- CAMPROUX, C. (1958), *Etude syntaxique des parlers gévaudannais*, Paris : PUF
- CHABANEAU, C. (1876) *Grammaire limousine*, Marselha : Laffitte Reprints (1980)
- CHAUVIN, J. (1980), *Petite grammaire des parlers occitans du Sud de la Creuse*, FOL de Cruesa : IEO Marcha-Combralhas.
- CHOMSKY, N. (1995), *The Minimalist Program*, Cambridge (Mass.): the MIT Press
- DAUZAT, A. (1900), *Morphologie du patois de Vinzelles*, Paris : Librairie Emile Bouillon
- FEUILLET, J. (2002), *Relativisation, parataxe et syntaxe en occitan et en français*, Tèsi de Doctorat, Universitat de Paris VIII
- JENSEN, F. (1986), *The syntax of Medieval Occitan*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag
- LAFONT, R. (1968), *La phrase occitane*, Paris : PUF
- LANLY, A. (1962), *Enquête linguistique sur le plateau d'Ussel*, Paris : PUF
- MILNER, J.-Cl. (1989), *Introduction à une science du langage*, Paris : Le Seuil
- RONJAT, J. (1930-32-37-41) *Grammaire Istorique (sic) des parlers provençaux modernes*, 4 vol., Montpelhièr : Société des Langues romanes
- SICRE, P. (1907), *Eléments de grammaire du dialecte de Foix*, Escolò deras Pireneos (1972)
- TOSCANO, R. (1998), *Gramàtica niçarda*, Pau : Princi Néguer Editor

ATLASSES LINGUISTICS DE FRANCA PER REGION :

- *Atlas linguistique et ethnographique de la Provence* per Jean-Claude Bouvier et Claude Martel, Editions du CNRS, vol. I, II, III
- *Atlas linguistique et ethnographique de l'Auvergne et du Limousin* per Jean-Claude Potte, Editions du CNRS, vol. I, II, III
- *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc Occidental* per Xavier Ravier, Editions du CNRS, vol. I, II, III, IV
- *Atlas linguistique et ethnographique de Gascogne* per Jean Séguy, Editions du CNRS, vol. I, II, III, IV
- *Atlas linguistique et ethnographique du Massif Central* per Pierre Nauton, Editions du CNRS, vol. I, II, III
- *Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc Oriental* per Jacques Boisgontier, Editions du CNRS, vol. I, II, III

© **Linguistica Occitana 1 (junh de 2004)**

© **Joan Fulhet - 2004**